

ΑΙ ΕΥΧΑΙ ΤΟΥ ΟΡΘΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ἁ **H (E)** Καὶ εὐθύς ἢ συναπτή.

H Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης.

Ἐπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος.

Ἐπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.

Ἐπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν.

Ἐπὲρ τῶν τῶν εὐσεβῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἐπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι καὶ ὑποτάξει.

Ἐπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης.

Ἐπὲρ εὐκρασίας ἀέρων.

Ἐπὲρ πλεόντων, ὀδοιπορούντων, καμνόντων.

Ἐπὲρ τοῦ ρυσιθῆναι ἡμᾶς.

Ὁ Π₁ καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 680 τῆς Ἐθν. Βιβλ. μετὰ τὴν εὐχὴν «Ἐτι καὶ ἔτι Ὅτι σὲ αἰνοῦσι πᾶσαι... Εἰρήνη πᾶσι. Καὶ εὐθύς ὁ ἱερεὺς πάλιν. Ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Καὶ πάλιν ὁ λαὸς Ἅγιος Κύριος... Εἶτα στιχ. β' Καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς λαούς. Καὶ πάλιν. Ἅγιος Κύριος. Ὁ λαὸς τὸ τέλος αὐτοῦ καὶ ὁ ἱερεὺς. Εἶτα οἱ αἰνοὶ. Εὐχὴ τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις. Αἰνοῦμεν καὶ ὑμνοῦμεν... Πληρουμένου δὲ τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ λέγει ὁ διάκονος Πληρώσωμεν τὴν ἐσθινὴν...»

Ἡ σειρὰ τῶν εὐχῶν παρὰ τοῖς κώδιξιν ἐκάστος: Ἐν τῷ Γ αἰ Α, Β, Γ, Δ τοῦ ἐντύπου, μετὰ τῆς διαφορᾶς διὰ τὴν Β' ἐπιγράφεται τοῦ α' ἀντιφ., ἢ Γ' τοῦ β' ἀντιφ. καὶ ἢ Δ' τοῦ γ ἀντιφ. Ἐπακολουθοῦσιν Εὐχαὶ τῆς β' στιχολογίας πρῶτον ἢ 7η τοῦ ἐντύπου, εἶτα εὐχὴ ἀντιφ. Η' (ἐντύπ. 8), εὐχὴ ἀντιφ. γ' (μὴ ὑπάρχουσα ἐν τῷ ἐντύπῳ ἀλλ' ἐν τῷ **H** ὡς εὐχὴ πιστῶν β'. Ἴδε κατωτ.). Εἶτα εὐχὴ τοῦ εὐαγγ. τοῦ ὄρθρου (ἐντύπου 9), ἢ εὐχὴ τοῦ Πεντηκοστοῦ (ἐντύπ. 10), Εὐχὴ ἀπὸ τρίτης ὥδης (ἐντύπου 5), Εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἔκτης ὥδης (ἐντ. 6), Εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἐνάτης ὥδης (ἐντύπ. 11), Εὐχὴ ἀπὸ τοὺς αἰνοὺς (ἐντύπ. 12). Ἐν τῷ L μετὰ τὴν δ' εὐχὴν Εὐχὴ τοῦ Εὐαγγελίου (ἐντ. 9), εὐχὴ τοῦ Πεντηκοστοῦ (ἐντ. 10), Εὐχὴ εὐθ. ζ ἀπὸ τρίτης ὥδης (ἐντ. 5), Εὐχὴ εὐθ. η (ἐντ. 6), Εὐχὴ εὐθ. θ (ἐντ. 7) Εὐχὴ εἰς τοὺς αἰνοὺς (ἐντ. 11), Εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως (Αἰνοῦμεν...)—Ἐν τῷ Δ μετὰ τὴν εὐχὴν η', παραλειπομένης τῆς τοῦ Εὐαγγελίου (ἐντύπου 9), ἢ εὐχὴ ἐντύπ. 10, ἢ 11η καὶ 12η. Ἐν τῷ **H** μέχρι τῆς ἐνδεκάτης μόνον, ὡς τοιαύτην δὲ τοποθετεῖ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εὐθύς μετ' αὐτὴν ἢ συναπτή. Τὴν εὐχὴν IB' τοῦ ἐντύπου εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου (ἴδε κατωτέρω ὡς εὐχὴν ἀπολύσεως. Τοιαύτην θέσιν ὑπέχει ἢ IB' εὐχὴ καὶ ἐν τοῖς ΓQ ὅπου μετ' αὐτὴν εὐθύς «Ὁ λαὸς Ἀμήν. Ὁ ἱερεὺς Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ διάκονος Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν» Μεθ' ὃ ἢ εὐχὴ Κύριε ἅγιε, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν... Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ I μετὰ τὴν εὐχὴν IB'. Πληρώσωμεν τὴν ἐσθινὴν δέησιν... Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Κύριε, ἅγιε». Ἐν τοῖς LK μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ἐπακολουθεῖ ἄνευ ἄλλου τινὸς ἢ «Εὐχὴ τῆς κεφαλοκλισίας Κύριε ἅγιε» ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου ἐπακολουθοῦντος.

Ἐπιλαβοῦ, σῶσον. Τῆς Παναγίας ἀχράντου.

Ἐκφών. Ὅτι πρέπει. Εἰρήνη πᾶσι.

Ε Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν. Ἐξομολογήσομαί σοι. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου. Καὶ ἔστι θαυμαστή Θεὸς Κύριος. Τὸ ἀπολυτίκιον ὡς συνήθως.

Ε Εἶτα Στίχ. Γ'.

H Εἶτα τὰ καθίσματα.

Ε (H) Αἴτησις μικρὰ παρὰ τοῦ διακόνου. Ἔτι καὶ ἔτι. Ἐπιλαβοῦ. Τῆς Παναγίας. Ὅτι σὸν τὸ κράτος.

H (Ε) Ἄ Μετὰ τὸ δεύτερον κάθισμα Ἔτι καὶ ἔτι. Ἐπιλαβοῦ. Τῆς Παναγίας Ἐκφών. Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόφρωνος.

H Εἰρήνη πᾶσι.

Ε Ἐτέρα συναπτὴ καὶ ἐκφώνησις. Ὅτι σὺ εἶ ὁ φωτισμός.

H Ἄ Μετὰ τὸν ἄμωμον ἢ τὸν πολυέλεον Ἔτι καὶ ἔτι... Ὅτι εὐλόγηται καὶ δεδόξασται.. Εἰρήνη πᾶσι. Εἰς ἀμφοτέρους εἰς τε τὸν ἄμωμον καὶ τὸν πολυέλεον ἢ αὐτὴ συναπτὴ καὶ ἢ ἐκφώνησις λέγεται.

Ε Εἰς τοὺς ἀναβαθμοὺς μετὰ τὸ προκείμενον τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

H Εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἢ εὐχὴ Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, δέσποτα, τὸ τῆς θεογονίας σου ἀπρόσιτον φῶς. Ζῆτει εἰς τὰς ἐσθινὰς εὐχὴ ΙΑ, ἣτις ἐστὶν εἰς τὴν ἔτην καταβασίαν. Ἐκφώνησις Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν.

H (Ε) Εἰς τοὺς ἀναβαθμοὺς μετὰ τὸ προκείμενον τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν Ὁ ἱερεὺς Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ἁγίοις ἐπαναπαύῃ καὶ σὺ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν

H Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ **O** μετὰ τὴν εὐχὴν τῶν αἰῶν ἐπάγει εὐθὺς τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας καὶ μετὰ ταύτην ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν τὰ ἐπόμενα: «Θεὸς Κς καὶ ἐπέφανεν... Κυρίου. Στιχ. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κφ ὅτι ἀγαθός: Στιχ. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. Στιχ. Καὶ ἔστι θαυμαστός ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου. Καὶ πάλιν Θς Κς. Εἶτα τὸ τροπάριον. Εἰθ' οὕτως τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ τροπαρίου. Δόξα καὶ νῦν Θεοτοκίον. Τὸ δὲ ἀλληλουΐα, ἀλληλουΐα, ἀλληλουΐα Στιχ. Ἐπὶ τῆς γῆς ἀλήθειαν οὐ μὴ ποιήσει. Στιχ. Καὶ νῦν πῦρ τοὺς ὑπεναντίους ἔδεται: Στιχ. Πρόσθετε αὐτοῖς κακὰ Κε πρόσθετε αὐτοῖς: Στιχ. Οὕτως ἐγενήθημεν τῷ ἀγαπητῷ σου: Εἰθ' οὕτως τὰ τριαδικὰ τοῦ ἤχου. Εἰθ' οὕτως τὸ β'. Δόξα καὶ νῦν. Τὸ τρίτον τριαδικὸν καὶ πάντα τὰ ἀκροτελεύτια. Τῷ δὲ Σαββάτῳ εἰς τὸ ἀλληλουΐα εἰς ἤχον α' στιχ. Μακάριοι οὗς ἐξελέξω καί: Στιχ. Καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Στιχ. Αἱ ψυχὰι αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς ἀλλισθήσονται Καὶ πάλιν τὸ Ἀλληλουΐα. Εἰθ' οὕτως τὰ τροπαρ. ἤχ. β'. Ἀπόστολοι μάρτυρες: ἐκ δευτέρου. Δόξα Μνήσθητι Κε. Καὶ νῦν Θεοτοκίον Μῆτερ ἁγία, ἢ τοῦ ἀφράστου».

Ὁ **Ἄ** μετὰ τὴν συναπτὴν καὶ τὴν ἐκφώνησιν Ὅτι πρέπει σοι... «Μετὰ τὸ α' κάθισμα Ἔτι καὶ ἔτι... ἐκφώνησις Ὅτι σὸν τὸ Κράτος... Μετὰ τὸ β' κάθισμα... (κτλ. κατὰ τὸν **H**).

Η Ε δ Μετά δὲ τὸ πᾶσα πνοή, ὁ διάκονος· Καὶ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆ-
ναι ἡμᾶς τῆς ἀκροάσεως τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐκε-
τεύσωμεν. Σοφία, ὀρθοὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Εἰρήνη πᾶσι.
Ἐκ τοῦ κατὰ . . . ἁγίου Εὐαγγελίου τὸ ἀνάγνωσμα. Πρόσχωμεν.

Ε Μετὰ τὸ τέλος ἀσπάζονται τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον. Ἀνάστασιν Χρι-
στοῦ θεασάμενοι. Ὁ Νός.

Η Μετὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ν'. Σῶσον ὁ Θεὸς λαόν σου

Ε Καὶ ἡ εὐχή μεγαλοφώνως:

Ε Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου κ.τ.λ.

Η (Ε) δ Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐχῆς τὸ Κύριε ἐλέησον ιβ'.
Ἐκφ. Ἐλέει καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ.

Ε Η δ Εἰς τὴν τρίτην ὠδὴν συναπτὴ καὶ ἐκφώνησις Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς
ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν. Εἰς τὴν ἑβδόμην ὠδὴν συναπτὴ καὶ ἐκφώνησις Σὺ
γὰρ εἶ ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ σωτήρ.

Η δ Μετὰ τὴν θ'. ὠδὴν Ἔτι καὶ ἔτι. Ἐκφών. Ὅτι σὲ αἰνοῦσι πᾶσαι
δυνάμεις. Εἰρήνη πᾶσι

Ε Ἐξαποστειλάριον Ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Στιχ. Ὅτι ἅγιον
ὑπάρχει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Στιχ. Καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου

Δ Τὰ στιχηρὰ εἰς τοὺς αἶνους. Ἡ δοξολογία.

Ε δ Καὶ μετὰ τὴν δοξολογίαν τρισάγιον. Ὅτι σοῦ ἔστιν. Ἀπολυτικίον
τὸ ἀναστάσιμον. Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ. Καὶ τῇ ἑτέρα Κυριακῇ ἀνα-
στάσιμον Ἐκ τοῦ μηνύματος. Εἶτα γίνεται ἑκτενής.

Δ Εἴπωμεν πάντες ἕξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἕξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν
εἴπωμεν. Κύριε παντοκράτορ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν...

Δ Η Ε δ Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου,
ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον

Ὁ Δ μετὰ τὴν εὐχὴν Η'. «Ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου κατὰ πᾶσαν ἐορτήν.
Ἀφέντες ὠδή (;) Τὸ προκείμενον εἶ ἐστι. Τοῦ Κ. δεηθ. Ὅτι ἅγιος.. καὶ σοὶ τὴν δό-
ξαν. Καὶ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι... τὸν Θεὸν ἡμῶν. Κύριε ἐλέησον Γ'. Σοφία Ὅρθοι
ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. Τὸ ἐλέησόν με ὁ Θεὸς καὶ ἡ εὐχή τοῦ πεντηκοστοῦ».

~~Ἐ δ Μετὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ν'. Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου~~

Ἐν τῷ **Ε** τὸ Σῶσον ὁ Θεὸς ὡς ἐν τῷ Q (ἴδε ἐν τῷ Λυχνικῷ) μετὰ τῶν ἐπομέ-
νων διαφόρων γραφῶν: Μαρίας δυνάμει τοῦ Τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ... ἀσωμά-
των τοῦ τιμίου προφήτου... ἀποστόλων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιερέρχου καὶ
θαυματοργοῦ Νικολάου, τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἱερομάρτυρος Διονυσίου ἀρχι-
επισκόπου Ἀθηνῶν τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τῶν ἁγίων καὶ καλλινίκων μαρτύρων., ἡμῶν
τῶν ἁγίων θεοπατόρων... Ἀννης, τοῦ ἁγίου τοῦ δε οὐ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν
καὶ πάντων σου...

Ὁ **Η δ** «ἀπὸ τρίτης ὠδῆς Ἔτι καὶ ἔτι...»

δ Ὅτι σὲ αἰνοῦσι... ἀναπέμπουσι...»

Κατὰ τὸν **Δ** μετὰ τὴν δοξολογίαν «Καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου. Πρόσχω-
μεν. Ἀνάστηθι, Κύριε. Τὸ εὐαγγέλιον. Καὶ εὐθὺς ἡ ἑκτενής.»

Δ Η Σ^ο Εὐχή τῆς ἔκτενοῦς ἰκεσίας

Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν τὴν ἔκτενὴ ταύτην (ἴδε ἐν ταῖς λειτουργίαις Χρυσοστ.) καὶ Μ. Βασιλείου).

Δ Η Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν κράτους, νίκης, διαμονῆς,

Δ εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας αὐτῶν καὶ τοῦ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ πλεόν συνεργῆσαι, κατευδοῶσαι αὐτοὺς ἐν πᾶσι καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον.

Δ Η Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων.

Ξ Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν

Δ Η Ξ Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν.

Δ Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν ὀρθορίζοντων καὶ ψαλλόντων εἰς σὴν δοξολογίαν καὶ αἶνον, ὑγείας, σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

Η Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ.. καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος. Καὶ ὑπὲρ τῶν διακονούντων καὶ διακονησάντων.

Ξ Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ ἀπεκδεχομένου.

Δ Η Ξ ᾄ Ἐκφών. Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις.

Σ, Δ Η Ξ ᾄ Πληρώσωμεν τὴν ἑωθινὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ·

Ἄντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὀδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Τῆς Παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης

Ἐκφών. Ὅτι Θεὸς ἐλέους, οἰκτιρῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχεις.

Εἰρήνη πᾶσι. Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν

Π, Ο Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος ἐπέυχεται.

Σ, Η Ο ᾄ Εὐχή τῆς κεφαλοκλισίας.

Κατὰ τὸν **Η** «Μετὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὸ ἀπολυτίκιον Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα...» Ἐν τῷ περιθωρίῳ «Ὅτε οὐκ ἔστι δοξολογία μεγάλη, μετὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὸ Καταξίωσον λέγεται τὸ Πληρώσωμεν. Καὶ μετὰ τὸ ἀπολυτίκιον λέγει τὸ Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς καὶ καθεξῆς ἡ ἔκτενης καὶ ἀπόλυσις».

Ἡ ἐκφώνησις παρὰ τῷ **Δ** εὐθὺς μετὰ τὴν «ὑπὲρ τῶν ὀρθορίζοντων...» αἰτήσιν. παρὰ τῷ **Η** εὐθὺς μετὰ τὴν «.. καὶ διακονησάντων», ἐν τῷ **Ξ** μετὰ τὴν «... καὶ ἀπεκδεχομένου».

Η Ὅτε οὐκ ἔστι δοξολογούμενος μετὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὸ Καταξίωσον λέγεται τὸ Πληρώσωμεν τὴν ἑωθινὴν, καὶ μετὰ τὸ ἀπολυτίκιον τὸ Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ καθεξῆς ἡ ἔκτενης καὶ ἀπόλυσις.

Κύριε ἄγιε, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφο-
 ρῶν καὶ τῷ παντεφόρῳ σου ὄμματι ἐπιβλέπων ἐπὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν, σοὶ
 ἐκλίναμεν τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ δεόμεθά σου, ἄγιε
 ἁγίων. Ἐκτεινον τὴν χειρὰ σου τὴν ἀόρατον ἐξ ἁγίου κα-
 τοικητηρίου σου καὶ εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς· καὶ εἴτι ἡμάρτομεν ἔκου-
 σίως ἢ ἀκουσίως, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς συγχώρησον, δωροῦμε-
 νος ἡμῶν τὰ ἐγκόσμια καὶ ὑπερκόσμια ἀγαθὰ σου.

Ἐκφών. Σὸν γὰρ ἔστιν τὸ ἔλεεῖν καὶ σῶζειν ἡμᾶς, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
 καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν κ.τ.λ.

Σ₆ Ὁ λαὸς Ἀμὴν

Σ₆ Η (Ξ) Σοφία καὶ ἀπόλυσις Σ₆ Ὁ λαὸς· Εὐλόγησον, δέσποτα.

Σ₆ Ε Ὁ ὢν εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν.

Ὁ ἁ ἐπιγράφη ἀπὸ τὴν εὐχὴ τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας.

1 Πάτερ ἄγιε ὁ ἐν Δ Κύριε ὁ ἐν ὑψηλοῖς ἁ κατοικῶν καὶ τῷ παντεφόρῳ σου
 ΓΔΗΚΩΛΟἸᾶ 3 αὐχένα τῆς καρδίας καὶ τοῦ σώματος ΓΔΙΚΩΛΕΟ αὐχένα τοῦ σώμα-
 τος ἁ 4 δεόμεθά σου· ἐκτεινον ΓΔΗΚΩΛΕΟἸᾶ 5 ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου καὶ Δ

7 δωροῦμενος ἡμῖν καὶ τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ σου ΓΔΙΚΩΛΕΟἸᾶ 8 Ἐκφών. ΓΩΩ
 Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν Θεὸς τοῦ ἔλεεῖν... Σ₆ καὶ σῶζειν ὁ Θεὸς ἡμῶν ΔΗ καὶ σῶ-
 ζειν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ σοὶ Ε

Ὁ Ε Δέσποτα πολυέλεε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς πανα-
 χράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆ δυνάμει τοῦ τιμίου
 καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ, προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων δυνάμειων ἀσωμάτων,
 τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων καὶ
 ἐνδόξων καὶ καλλινίκων μαρτύρων, τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν, τῶν
 ἁγίων καὶ δικαίων θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων καὶ
 θαυματουργῶν Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, Κύρου καὶ Ἰωάννου, Παντελεήμο-
 νος καὶ Ἐρμούλου, Σαμφῶν καὶ Διομήδους, Τρύφωνος καὶ Θαλλελαίου· τοῦ ἐν ἁγίοις
 πατρὸς ἡμῶν ἀρχιερέαρχου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου· τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν
 Ἀναργύρων, τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων τῶν τεσσαράκοντα καὶ πάντων σου
 τῶν ἁγίων· εὐπρόσδεκτον ποίησον τὴν δέησιν ἡμῶν· δώρησαι ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν
 παραπτωμάτων ἡμῶν· σκέπασον ἡμᾶς ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερόγων σου· ἀποδιώξον
 ἀπ' ἡμῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον· εἰρήνευσον ἡμῶν τὴν ζωὴν, Κύριε, ἐλέησον
 ἡμᾶς καὶ τὸν κόσμον σου καὶ σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

Ὁ Δ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν οὐδὲν ἕτερον ἐν τῷ ὄρθρῳ. Ὁ Η₄ μετὰ τὴν ἐκφώ-
 νησιν «Εἶτα λέγει τοῦ στίχου τὰ στιχηρά. Δόξα καὶ νῦν Εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως: «Δη-
 μουργε τῶν ἀπάντων, Κύριε, ὁ ἀνάγων ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀναπαύσεως τῆς νυκτὸς καὶ
 τῇ δοξολογίᾳ στηρίξας καὶ φαιδρύνας κλίνον τὸ σὸς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν μὴ
 λογιζόμενος τὰ παραπτώματα ἡμῶν ταῖς πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ
 πάντων σου τῶν ἁγίων· εἰρήνευσον τὴν ζωὴν ἡμῶν, εὐπρόσδεκτον ποίησον τὴν δέη-
 σιν ἡμῶν καὶ τῆς βασιλείας σου πάντας ἡμᾶς καταξίωσον, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμὴν. Μετὰ τὸ ἀπολυτικίον ἡ ἐκτενήσις... Ὅτι ἐλεήμων. Ὁ διά-
 κωνος Σοφία. Ὁ ἱερεὺς Εὐλογητὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε... Καὶ ἀπόλυσις».

Ὁ ἁ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν Σὸν γὰρ.. «Καὶ εἶ ἔστι διάκωνος λέγει Σοφία. Ὁ ἱε-

Ψαλμ. αὐβ

Δαν. θ 4

Σοφον. β 13

Ἰερρεμ. α 9

Ψαλμ. λβ 14

ρεὺς Ὁ ὦν εὐλογητός... Καὶ μετὰ τοῦτο ποιεῖ ἀπόλυσιν. Εἰ δὲ οὐκ ἔστι δοξολογία μετὰ τοὺς αἶνους καὶ τὸ Καταξίωσον... λέγει ὁ ἱερεὺς Πληρώσωμεν... Ὅτι Θεὸς ἐλέους... Εἰρήνη πᾶσι... Σὸν γάρ ἐστι. Καὶ οὕτως ψάλλονται τὰ ἀπόστιχα. Μετὰ δὲ τὸ Τρισάγιον καὶ τὸ ἀπολυτικίον λέγει ὁ ἱερεὺς Ἐλέησον ἡμᾶς... ἡ ἐκφώνησις Ὅτι ἐλεήμων Σοφία. Ὁ ὦν εὐλογητός. Εἶτα ἡ πρώτη ὥρα καὶ ἀπόλυσις.

Ὁ Η Εὐχὴ κατηχομένων

Η Γενομένης γάρ εισόδου καὶ λεγομένου τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ καὶ τοῦ τρισαγίου καὶ τοῦ προκειμένου καὶ μετὰ ταῦτα λιτανεύοντος τοῦ διακόνου καὶ ἄλλου ποιούντος τοὺς κατηχομένους, εὐχεται ὁ ἱερεὺς τὴν προκειμένην εὐχὴν :

Ἰστέον ὅτι οἱ τοῦ ὄρθρου κατηχομένοι οὐδέποτε ἄλλοτε γίνονται, εἰ μὴ ὅτε ψάλλονται τὰ ἰβ' προκειμένα. Ψάλλονται δὲ ἐν ταῖς τριῶν ἑβδομάσι ταῖς πρὸ τῆς ἀπόκρεω καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀπόκρεω καὶ τὴν τυροφάγον ἤτοι τρεῖς καθ' ἑβδομάδα τῇ τρίτῃ, τῇ πέμπτῃ καὶ τῷ σαββάτῳ. Ἐν μὲν οὖν ταῖς τρίταις καὶ ταῖς πέμπταις λέγονται οἱ κατηχομένοι, εἰ μὴ λειτουργία ἐστὶν ἡ ἑορτὴ ἐν δὲ τοῖς σάββασι μετὰ τὰ προκειμένα χωρὶς τῶν κατηχομένων διὰ τὸ γίνεσθαι λειτουργίαν. Τότε γάρ εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ καὶ τὸ τρισάγιον καὶ τὸ προκειμένον γίνεται ἡ λιτανεὶα τοῦ διακόνου, ἣτοι τοῦ μέγα κύριε ἐλέησον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐκτενὴς εὐχὴ. Καὶ τῶν κατηχομένων ἐωμένων λέγει ὁ διάκονος Πληρώσωμεν τὴν ἐσθινὴν δέησιν καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν ταύτην: Αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν.

Εὐλόγησον καὶ νῦν, Κύριε, τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχομένους, οὓς προσεκαλέσω κλήσει ἁγία ἐπὶ τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς σῆς ἐπιγνώσεως καὶ δὸς αὐτοῖς ἐπιγνώμην περὶ ὧν κατήχηται λόγων τὴν ἀσφάλειαν ἐμπλησον αὐτοὺς Πνεύματος ἁγίου εἰς τὸ γενέσθαι καὶ αὐτοὺς πρόβατα σου τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, ἐσφραγισμένα τῇ σφραγίδι τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος ὅπως μέλη τίμια γέωνται τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας σου καὶ καταξιοθῶσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς μακαρίας... ἐλπίδος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Ἐκφών. Ἴνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι...

Εὐχὴ πιστῶν α'.

Κύριε, κύριε, σὴ ἐστὶν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἐστὶν ἡ νύξ· σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον· σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὄρατα τῆς γῆς καὶ σοῦ δεόμεθα, συνανάτειλον τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας τὰ πλοῦσιά σου ἐλέη ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν ἐλευθέρωσον ἡμᾶς ἀπὸ σκότους καὶ σκιάς θανάτου καὶ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ τέχνης τοῦ πονηροῦ.

Ἐκφών. Ὅτι ἠγίασται καὶ δεδόξασται...

Εὐχὴ πιστῶν β'.

Τῇ διατάξει σου Κύριε, Κύριε, διαμένει ἡ ἡμέρα καὶ σὲ ὑμνεῖ πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν καὶ σὲ προσκυνεῖ πᾶσα ψυχὴ κατὰ δυνάμιν δοξολογοῦσα καὶ δεομένη σου, χάρισαι ἡμῖν τὴν ἡμέραν πᾶσαν εἰρηνικὴν ἐκτελέσαι ἐν πολιτείᾳ ἀγνῇ ἐν ζωῇ εὐαρέστῳ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἵνα τῶν σῶν εὐργεσιῶν ἀπολαύοντες ἀξιοθῶμεν ἐν παντί καιρῷ ἀκαταπαύστως εὐλογεῖν τὴν σὴν ἀγαθότητα.

Ἡ εὐχὴ πιστῶν β'. προάσσεται εἰς τὰς ἐσθινὰς εὐχὰς ἐν τῷ Γ' ὡς «εὐχὴ ἀντιφώνου τρίτου»

Ἐκφών. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα

Εὐχὴ δ' ἡ τῆς ἀπολύσεως

Αἰνοῦμεν καὶ ὑμνοῦμεν...

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν ὁ ἱερεὺς ἐπεῖχεται

Κύριε, ἅγιε ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν. Ἐκφών. Σὸν γάρ ἐστι τὸ ἐλεεῖν.

Ὁ Βαββερινός μετὰ τὴν ι' εὐχὴν:

«Εὐχὴ κατηχομένων γενομένης εισόδου μετὰ τὸ τρισάγιον καὶ λεγομένου

προκειμένου. Είτα μετά τούτο λιτανεύει ὁ διάκονος, καὶ ἄλλου ποιούντος τὴν τῶν κατηχομένων εὐχὴν ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς

Εὐλόγησον (ἴδε ὀπισθεν προηγ. σελ.)

Εὐχὴ πιστῶν πρώτη (αὐτόθ.)

Εὐχὴ πιστῶν δευτέρα (αὐτόθ.) κ.τ.λ. ὡς ἐν τῇ προηγ. σελ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1) **Πότε ἀνεγινώσκοντο αἱ εὐχαὶ τοῦ Ὁρθρου.** Ὅτι αἱ εὐχαὶ τοῦ Ὁρθρου δὲν ἀνεγινώσκοντο ἄλλοτε πᾶσαι ὁμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑξαψάλμου ὡς σήμερον, ἀλλὰ κατανεμημένως καὶ καθ' ὥρισμένα σημεῖα τοῦ Ὁρθρου, καθίσταται προφανὲς ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἐπίκεινται τῶν εὐχῶν ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις.

Οὕτως ἐκτὸς τοῦ ὅτι αἱ πρῶται εὐχαὶ φέρουσιν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων ἐπιγραφάς, οἷαι εὐχὴ ἀντιφώνου α', εὐχὴ ἀντιφώνου β', εὐχὴ ἀντιφώνου γ' κ.λ.π., τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ, ὅτι αὗται ἀναγινώσκονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὰς παρεμπιπτούσας μεταξὺ τῶν ἀντιφώνων συναπτάς, ρητῶς ἢ ἐν τῷ ἐντύπῳ ἐνάτῃ εὐχῇ φέρει εἰς πολλὰ χειρογράφα τὴν ἐπιγραφὴν «εὐχὴ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ὁρθρου» (ΓΟ) ἢ «εὐχὴ πρὸ τοῦ εὐαγγελίου» (Q), καθὼς καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ταύτῃ εὐχὴ «εὐχὴ τοῦ πεντηκοστοῦ» (ΓΔΚΛΣ,) καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταύτην ἢ μὲν ἐνδεκάτῃ ἐν τῷ ἐντύπῳ ἐπιγράφεται «εὐχὴ τῶν αἰῶνων» (Σ, Κ) ἢ «εὐχὴ εἰς τοὺς αἰῶνας» (L), ἢ δὲ δωδεκάτῃ «εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως» (Κ L Q) ἢ «εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως τοῦ Ὁρθρου» (Σ,). Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶνε οὕτω σαφεῖς, ὥστε δὲν ἀπολείπεται ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, περὶ τοῦ ὅτι μία ἐκάστη ἐκ τῶν ἰβ' εὐχῶν, αἵτινες ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται ἐν τῷ ἐντύπῳ, ἀνεγινώσκοντο ἄλλοτε κεχωρισμένως ἀλλήλων κατὰ τὰ σημεῖα τοῦ Ὁρθρου, τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν σημαινόμενα.

Ἐξετάζοντες δὲ καὶ τὰς ἐνδείξεις, τὰς ὁποίας τινὲς τῶν ἐπὶ μέρους κωδίκων παρέχουσι σημειοῦμεν τὰ ἐπόμενα :

Ὁ κώδιξ O (ιε' αἰῶνος) προϋποθέτει ἐμφανῶς τὴν σημερινὴν τάξιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου, διότι παραθέτων ἐν συνεχείᾳ πάσας τὰς εὐχὰς τοῦ Ὁρθρου καὶ μετ' αὐτὰν ἔτι τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας σημεῖοι ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων «Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν κ.τ.λ.» πάντα ψαλλόμενα ἐν ἀρχῇ τοῦ Ὁρθρου καὶ εὐθύς μετὰ τὸν ἑξαψάλμον. Παρὰ ταῦτα ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐν κεχωρισμένῳ κεφαλαίῳ ἀναγράφει ταῦτα, διέσωσε πλήρως τὰς παλαιὰς ἐπιγραφὰς τῶν εὐχῶν. Οὕτως ἀπαντῶμεν ἐν αὐτῷ τὰς ἐπιγραφὰς «εὐχὴ ἀντιφώνου α'», «εὐχὴ ἀντιφώνου β'»,... «εὐχὴ ἀντιφώνου γ'», διὰ τὰς πρώτας ἕξ κατὰ σειρὰν εὐχὰς τοῦ ἐντύπου. Εἶτα ἐπακολουθεῖ «εὐχὴ ἀντιφώνου ζ', ἦτοι τοῦ Ν'» καὶ παραθετεῖ ὡς ἐβδόμην εὐχὴν τὴν ἐν τῷ ἐντύπῳ δεκάτην («Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν διὰ μετανοίας ἄφρασιν...»). Εἶτα τὴν ἐβδόμην τοῦ ἐντύπου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «εὐχὴ ἑω-

θινὴ ἡ'» καὶ τὴν ὀγδόην τοῦ ἐντύπου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «εὐχὴ ἐωθινὴ θ'». Μεθ' ὃ τὴν «εὐχὴν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου» καὶ εἶτα ὡς «εὐχὴν ἐωθινὴν ι'» τὴν κατ' ἄλλους κώδικας «εὐχὴν τῶν αἰνῶν» καὶ ὡς «εὐχὴν τῶν αἰνῶν ια'» τὴν κατ' ἄλλους κώδικας «εὐχὴν τῆς ἀπολύσεως»

Ἐξ ἄλλου ὁ κώδιξ Σ₆ μετὰ τὴν τρίτην εὐχὴν σημειοῖ τὰ ἀκόλουθα : «Εἶτα τὸ κάθισμα. Ἀπὸ δὲ ἕκτης ᾠδῆς, λέγει τὸ κοντάκιον. Προσετέθησαν καὶ ἕτεροι δύο εὐχαὶ διὰ τὸν πολυέλεον (τῆς) Κυριακῆς, ἐν τῇ ἀγία Τεσσαρακοστῇ, γινομένης στιχολογίας λέγει δὲ καὶ αὐτὰς τὰς εὐχὰς». Ποῖαι εἶναι αὗται; Φαίνεται, ὅτι μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ **O** σημειουμένη «εὐχὴ ἐωθινὴ ἡ'» ἥτοι ἡ ἕκτη καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἑβδόμη τοῦ ἐντύπου. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ συναχθῇ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αἱ εὐχαὶ αὗται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2478 κώδικι ψαλτῆρος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἐν τῷ ὁποίῳ μεθ' ἕκαστον κάθισμα παρατίθενται ὠρισμένα τροπάρια (καθίσματα) καὶ εὐχαί, αὗται ἀμφότεραι εἰς μίαν εὐχὴν συνημμέναι προτάσσονται τοῦ καθίσματος τοῦ περιλαμβάνοντος τοὺς ὡς πολυελέους ψαλλομένους ψαλμοὺς ἥτοι 134 καὶ 135, οἵτινες καὶ ἐπακολουθοῦσιν εὐθὺς εἰς τὰς εὐχὰς ταύτας.

Ὁ κώδιξ Γ διατηρῶν καὶ οὗτος κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς παλαιότερας ἐπιγραφὰς τῶν εὐχῶν προσθέτει εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλας τινάς, δι' ὧν αἱ εὐχαὶ αὗται ἐντάσσονται εἰς τὰ κατὰ τὴν σήμερον ἔτι ἰσχύουσιν τάξιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου. Οὕτω τὴν μὲν πρώτην εὐχὴν παραθέτει ἀνεπιγραφον καὶ φαίνεται, ὅτι συνδέει ταύτην πρὸς τὴν μεγάλην συναπτὴν τοῦ ὄρθρου, τὴν ἐπακολουθοῦσαν τῷ ἑξαψάλμῳ. Μεθ' ὃ τὴν δευτέραν ἐπιγράφει ὡς εὐχὴν «ἀντιφώνου πρώτου», τὴν τρίτην ὡς «ἀντιφώνου β'» καὶ τὴν τετάρτην ὡς «ἀντιφώνου τρίτου». Ὡς δ' ἐμφαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης γενικῆς ἐπιγραφῆς, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας ἐπομένας εὐχὰς : «Εὐχαὶ τῆς β' στιχολογίας», πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον ἀντίφωνον ὑπονοεῖ ὁ Γ' τὰς τρεῖς στάσεις τῆς πρώτης στιχολογίας ἢ τοῦ καθίσματος τοῦ ψαλτηρίου τοῦ κατὰ τὴν ἰσχύουσιν τάξιν ἀναγινωσκόμενου πρώτου ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὄρθρου. Ἐπακολουθεῖ τὸ ἕτερον κάθισμα ἢ ἡ δευτέρα στιχολογία καθ' ἣν κατὰ τὸν κώδικα τοῦτον ἀναγινώσκονται ὡς εὐχαὶ τῶν τριῶν ἀντιφώνων τῆς στιχολογίας ταύτης αἱ ἐν τῷ ἐντύπῳ ὡς ἑβδόμη καὶ ὀγδόη φερόμεναι εὐχαί, καὶ τις ἄλλη, ἢ ὡς «εὐχὴ τῶν πιστῶν β'» ἐπιγραφομένη ἐν τῷ **H** καὶ ἐν ταῖς διαφόροις γραφαῖς τοῦ εὐχολογίου τοῦ **Goar**. Μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ τῆς β' στιχολογίας παραθέτει τὴν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου, ὅπερ κατὰ τὴν σήμερον κρατοῦσαν τάξιν τοῦ ὄρθρου τῶν καθημερινῶν καὶ τῶν μὴ συμπιπτουσῶν ταῖς Κυριακαῖς ἑορτῶν ἀναγινώσκειται πρὸ τῶν ᾠδῶν καὶ εὐθὺς μετὰ τοὺς ἐπακολουθοῦντας τῇ β' στιχολογίᾳ ἀναβαθμοὺς (ἐν ταῖς ἑορταῖς). Καὶ μετ' αὐτὴν τὴν εὐχὴν τοῦ **N'**. Ἐκ δὲ τῶν ἐναπομεινουσῶν τεσσάρων εὐχῶν τοῦ ἐντύπου (ε, ς, ια καὶ ιβ) τὴν μὲν πέμπτην ἐπιγράφει «εὐχὴ ἀπὸ τρίτης ᾠδῆς», τὴν δὲ ἕκτην «εὐχὴ ἀπὸ ἕκτης ᾠδῆς», τὴν ια' (κατ' ἄλ-

λους κώδικας επιγραφομένην «εὐχὴν τῶν αἰνῶν») «εὐχὴ ἀπὸ ἐνάτης ῥόδης». Καὶ τὴν δωδεκάτην (τὴν κατ' ἄλλους κώδικας «εὐχὴν τῆς ἀπολύσεως») «εὐχὴν ἀπὸ τοῦς αἰνούς». Ἡ ἀπὸ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις, συνήθης καὶ εἰς ἄλλους κώδικας, ἔννοεῖ μετὰ τὸ τέλος τῆς τρίτης, ἕκτης, ἐνάτης ῥόδης κ.λ.π. Πράγματι δὲ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν τάξιν τόσον μετὰ τὴν τρίτην ῥόδην, ὅσον καὶ μετὰ τὴν ἕκτην καὶ τὴν ἐνάτην καὶ πρὸ τοῦ ἑξαποστειλαρίου καὶ τῶν αἰνῶν παρεμπίπτουσι μακροαὶ συναπταὶ καὶ ἑκφωνήσεις. Ἡ ἐπιγραφή δὲ «εὐχὴ ἀπὸ τοῦς αἰνούς», ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ εὐχῆς ἀναγινωσκομένης μετὰ τοῦς αἰνούς, δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς εὐχῆς τῆς ἀπολύσεως.

Συναφῆς τυγχάνει ἡ διάταξις τῶν εὐχῶν καὶ ἐν τῷ L. Διαφοραὶ διακρίνουσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κώδικος Γ σημειοῦνται αἱ ἐπόμεναι: Ὁ L, μόνον διὰ μίαν στιχολογίαν τοῦ ψαλτηρίου προβλέπει ἀνάγνωσιν εὐχῶν. Σημειοῖ λοιπὸν τὰς τέσσαρας πρώτας εὐχὰς ὑπὸ τὰς ἐπιγραφὰς «εὐχὴ ἐωθινή α'» «εὐχὴ ἐωθινή β'» κ.τ.λ. ἀριθμῶν πιθανώτατα τὴν μὲν πρώτην ὡς εὐχὴν τῆς μεγάλης συναπτῆς, τῆς μετὰ τὸν ἐξάψαλμον, τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ὡς εὐχὰς τῆς στιχολογίας ἢ τῶν στιχολογιῶν (δηλαδὴ τοῦ ἑνὸς καθίσματος ὀλοκλήρου, τοῦ δευτέρου τοιούτου, τοῦ ἀμώμου). Ἐπακολουθοῦσιν εἰτὰ ἡ εὐχὴ τοῦ εὐαγγελίου καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Πεντηκοστοῦ. Ἡ πέμπτη τοῦ ἐντύπου ἐπιγράφεται καὶ ἐν τῷ L, ὡς καὶ ἐν τῷ Γ «εὐχὴ ἀπὸ τρίτης ῥόδης». Ἐπακολουθοῦσιν αἱ εὐχαὶ «ἐωθινή η'» καὶ «ἐωθινή θ'» ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς εὐχὰς ἀπὸ ἕκτης καὶ ἐνάτης ῥόδης τοῦ Γ. Παραλειπομένης δὲ τῆς ὀγδόης τοῦ ἐντύπου, ἐπακολουθεῖ ἡ ἐνδεκάτη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «εὐχὴ εἰς τοῦς αἰνούς» καὶ ἡ δωδεκάτη ὡς «εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως».

Ὁριστικώτερον διαμεμορφωμένη παρουσιάζεται ἡ διάταξις τῶν εὐχῶν ἐν τῷ II. Προτάσσονται αἱ τρεῖς πρώται εὐχαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «εὐχὴ ἀντιφώνου β'», ἡ δὲ τρίτη «εὐχὴ ἀντιφώνου γ'». Εἰτὰ ἐπακολουθεῖ ἡ συναπτὴ, οἱ ἀναβαθμοί, τὸ προκείμενον, τὸ Πᾶσα πνοή, καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ εὐαγγελίου, μεθ' ἣν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ὄρθρου. Μετὰ ταῦτα ὁ N' καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ πεντηκοστοῦ καὶ ὡς «εὐχὴ ἀπὸ γ' ῥόδης», ἡ τετάρτη τοῦ ἐντύπου ὡς εὐχὴ δὲ «ἀπὸ ἕκτης ῥόδης» ἡ πέμπτη τοῦ ἐντύπου καὶ ὡς «εὐχὴ ἀπὸ ἐνάτης ῥόδης» ἡ εὐχὴ τῶν αἰνῶν. Ὡς εὐχὴν «ταῦ Λόξα ἐν ὑψίστοις» ἐπιγράφει τὴν εὐχὴν τῆς ἀπολύσεως. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας ἐπιτάσσει ἐτέραν τινὰ ἰδίαν εὐχὴν ὡς «εὐχὴν τῆς ἀπολύσεως». Δηλαδὴ παραλείπονται αἱ ἕκτη καὶ ἑβδόμη εὐχαί, αἵτινες κατὰ τὸν Σ, προσετέθησαν μετέπειτα διὰ τὸν πολυέλεον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ II, ἔχει ὡς εὐχὰς ἀντιφώνων εὐχὰς τρεῖς. Ἀντιστοιχοῦσας ἄραγε εἰς τὰς τρεῖς αἰτήσεις καὶ ἑκφωνήσεις αἵτινες γίνονται ἐν τῷ ὄρθρῳ ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ ἐξαψάλμου μέχρι τῆς ὑπακοῆς τοῦ ὄρθρου.

2) Βέβαιαι καὶ πιθαναὶ κατανομαὶ τῶν εὐχῶν. Τὸ μόνον μέχρι τοῦδε βέβαιον ὡς πρὸς τὴν κατανομὴν τῶν εὐχῶν εἶναι, ὅτι ἡ IB' εὐχὴ τοῦ

ἐντύπου εἶναι εὐχή τῶν αἰνῶν κατὰ τὸν Δ ἐπιγραφομένη «εὐχή εἰς τοὺς αἰ-
 νους ἀπὸ θ' ᾠδῆς», ἀλλ' ὑπ' ἄλλων κωδίκων (Σ₁ H K L Q) ἐπιγραφομένη
 «εὐχή τῆς ἀπολύσεως τοῦ ὄρθρου», ὑπὸ τοῦ Γ δὲ καθοριζομένη «εὐχή ἀπὸ
 τοὺς αἰνους» ἢτοι μετὰ τοὺς αἰνους λεγομένη, καὶ ὑπὸ τοῦ Π₁ καὶ τοῦ ὑπ'
 ἀριθ. 680 κώδικος τῆς Ἑθν. Βιβλιοθ. ὡς «εὐχή τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις
 Θεῶ» χαρακτηριζομένη. Ἡ δὲ ΙΑ' εὐχή πρὸ τῶν αἰνῶν ἀναγινωσκομένη
 ἄλλοτε, ἐπιγράφεται ἐκ τούτου «εὐχή τῆς ἐνάτης ᾠδῆς» (Γ) ἢ «εὐχή τῶν
 αἰνῶν» (Σ₁ K) ἢ «εὐχή εἰς τοὺς αἰνους» (L). Ἡ δεκάτη εὐχή ἀνεγινώσκετο
 πρὸ τοῦ πεντηκοστοῦ ἐπιγραφομένη «εὐχή τοῦ πεντηκοστοῦ» ὑπὸ πολλῶν
 κωδίκων (Γ Δ Σ₁ L K Q). Ἡ ἐνάτη εὐχή ἀνεγινώσκετο πρὸ τοῦ εὐαγγε-
 λίου τοῦ ὄρθρου, ἐξ οὗ καὶ ἐπιγράφεται «εὐχή τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου»
 εἰς τοὺς κώδικας Γ O L O. Πράγματι δέ, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ περιεχόμενον
 τῶν εὐχῶν τούτων, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἰσχύει ἐξ ὁλοκλήρου δι' αὐτὰς ἡ παρατή-
 ρησις Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰς εὐχὰς «ὁμοίως πρὸς
 τοὺς ψαλμοὺς τῶν ἀντιφώνων καὶ τὰς ἐννοίας ἐχούσας καὶ ρήματα εὐρήσεις
 ἐξ αὐτῶν» (*).

Ἐπάρχουσι δύο ἀκόμη εὐχαὶ ἐπιγραφόμεναι ἀπὸ τρίτης καὶ ἀπὸ ἕκτης
 μὲ τρίτην τὴν εὐχὴν τῶν αἰνῶν τὴν ἐπιγραφομένην καὶ εὐχὴν ἀπὸ τῆς ἐνά-
 τῆς ᾠδῆς. Δεδομένου ὅτι οἱ κανόνες μετὰ τῶν ἐννέα ᾠδῶν εἰσῆχθησαν ἀπὸ
 τῆς ἐποχῆς Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης καὶ τῶν περιλάμπρων ὑμνογράφων τῆς
 Ἱερουσαλήμ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμα, ἐξεταστέον
 ἀπὸ ποίας ἐποχῆς αἱ εὐχαὶ αὗται εἰσῆχθησαν καὶ ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχον
 αὐταί.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁσματικοῦ ὄρθρου θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς νέας ἐνδείξεις
 περὶ τῆς κατανομῆς τῶν εὐχῶν. Ἡ ἐναρξὶς τοῦ ἁσματικοῦ ὄρθρου γίνεται
 διὰ τοῦ Εὐλόγημένη ἢ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν δὲ ταύτην
 ἐπακολουθοῦσιν εὐθὺς τὰ εἰρηνικά, καταλήγοντα εἰς τὴν ἐκφώνησιν Ὅτι
 πρέπει σοι πᾶσα δόξα, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν κατάληξιν τῆς πρώτης εὐχῆς
 τοῦ Ὁρθροῦ. Δεδομένου δ' ὅτι συνήθως ἐκάστης συναπτῆς στοιχεῖον εἶνε
 καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀναγινωσκομένη εὐχή, ἡ καταλήγουσα εἰς τὴν ἐκφώ-
 νησιν, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ πρώτη εὐχή ἀνεγινώσκετο κατὰ
 τὴν στιγμήν ταύτην. Τῇ ἐκφωνήσει ἐπηκολούθουν ἀντιφώνως ψαλλόμενοι οἱ
 ψαλμοὶ τρίτος (Κύριε τί ἐπληθύνθησαν), ἐξηκοστός δεύτερος («Ὁ Θεὸς ὁ
 Θεός μου πρὸς σὲ ὀρθρίζω») περιλαμβανόμενοι ἤδη εἰς τὸν ἐξάψαλμον καὶ ἑκα-
 τοστός τριακοστός τρίτος «Ἰδοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον», ᾠδὴ τῶν ἀνα-
 βαθμῶν. Οἱ τρεῖς οὗτοι ψαλμοὶ παρουσιάζονται ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ Συμεῶν
 Θεσσαλονίκης ὡς ἀποτελοῦντες ἐν ἀντίφωνον. Τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι
 δὲν γίνονται παρεπιπτόντως συναπταί, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου ψαλ-

1. Ἐνθ' ἀνωτ. κεφ. TMZ Migne 155, 628.

μοῦ γίνεται μία καὶ μόνη τοιαύτη. Τοῦναντίον εἰς τὸν ἐπακολουθοῦντα Ἄμωμον (ψαλμ. ρη) μεθ' ἐκάστην ἐκ τῶν δύο πρώτων στάσεων ἔχομεν συναπτάς. Κατὰ τὴν τρίτην δὲ στάσιν γίνεται ἡ εἴσοδος ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἐφ' ὅσον δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς στάσεως ἐπακολουθεῖ τὸ Δόξα καὶ νῦν καὶ τὸ Ἄλληλούϊα, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὅτι παρενέπιπτεν ἐνταῦθα συναπτή, μεθ' ἣν ἐπηκολούθει ὁ ὕμνος τῶν τριῶν παιδῶν («Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα»). Τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον παρενέπιπτε συναπτή, ὅσῳ ὁ ὕμνος τῶν παιδῶν ἀποτελεῖ ἴδιον ἀντίφωνον προφανῶς διαφέρον τοῦ Ἄμωμου, ἀνέκαθεν δὲ αἱ ψῆλαι ἀπετέλουν κατὰ τὸ πλεῖστον κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων διὰ συναπτῶν ἀντίφωνα, ὡς δύναται τις νὰ συναγάγῃ καὶ ἐκ τῆς σημερινῆς πράξεως ἐν τῇ τάξει τοῦ Ὁρθρου τῆς Ἀναστάσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ψαλλόμενα ἀντίφωνα εἶνε ἐννέα ψῆλαι, καθὼς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας, οὕτινος μνημονεύει ὁ L. Pétit⁽¹⁾, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἐννέα ψῆλαι φαίνονται ἀπαρτίζουσαι ἀντίφωνα ἑπτὰ, κατὰ δέ τινα διάταξιν τοῦ τυπικοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας⁽²⁾ «ψάλλομεν εἰς τὸν ὄρθρον ἀντίφωνα ἡ', τὸ πρῶτον καὶ τὰς ζ'. ψῆδας».

Κατὰ ταῦτα τὰ κατὰ σειρᾶν ψαλλόμενα ἀντίφωνα εἶνε πέντε μὲν ἐὰν ὑπολογίσωμεν τοὺς τρεῖς πρώτους ψαλμοὺς ὡς ἐν ἀντίφωνον, ἑπτὰ δὲ ἐὰν ὑπολογίσωμεν τούτους ὡς τρία ἀντίφωνα. Πάντως ὁ Συμεὼν μαρτυρεῖ ὅτι «ἐν μὲν τοῖς πρώτοις τρισὶ ψαλμοῖς τὰς ἑωθινὰς εὐχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφέρει ὁ ἱερεὺς»⁽³⁾. Πλείονες ἄρα τῆς μιᾶς εὐχῆς ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καθ' ὃν χρόνον ἐψάλλοντο οἱ πρώτοι ψαλμοί. Νὰ ἀριθμήσωμεν λοιπὸν εἰς ἑπτὰ τὰ ἀντίφωνα, ὑπολογίζοντες ὡς τρία τοὺς τρεῖς πρώτους ψαλμοὺς; Δεδομένου ὅτι ἡ πρώτη εὐχή ἀνεγινώσκετο, ὡς εἴπομεν, κατὰ τὴν πρώτην συναπτὴν, καλύπτονται καὶ αἱ ἑπτὰ πρώται εὐχῆς τοῦ ἐντύπου ἀντιστοιχοῦσαι μία ἐκάστη εἰς ἐν ἕκαστον τῶν ἑπτὰ ἀντιφώνων. Ἀπομένει ἀκάλυπτος ἡ ὀγδόη εὐχή. Ἐνάτη κατὰ τὸ ἐντυπον καὶ τοὺς πλείστους τῶν κωδίκων ἐπακολουθεῖ ἡ εὐχή τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου· δεκάτη ἡ εὐχή τοῦ πεντηκοστοῦ, ἐνδέκατη ἡ εὐχή τῶν αἰῶνων καὶ δωδεκάτη ἡ εὐχή τῆς ἀπολύσεως.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν κατανομήν ταύτην δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀδίστακτος βεβαιότης διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους: Ὅταν ὁ Συμεὼν λέγῃ «τὰς ἑωθινὰς εὐχὰς» δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπονοῇ πάσας τὰς ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐνδεκάτης, αἵτινες εἰς πολλοὺς κώδικας ἐπιγράφονται ἑωθινῇ πρώτῃ, δευτέρῃ, τρίτῃ κ.λ.π. Δηλαδή καθεστῶς συγγενὲς πρὸς τὸ σημερινόν, καθ' ὃ ὁμαδικῶς ἀναγινώσκονται αἱ εὐχῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑξαψάλμου. 2) Εἰς τὸν ἑξάψαλμον ὁ κώδιξ 33 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθ.

1. Antiphone ἐν DACL. τόμ. I στ. 2468.

2. Δημητρίεβσκη Τυπικά I σελ. 124.

3. Ἐνθ' ἀν. Κεφ. TN, Migne 155, 641.

ἔχει, ὡς εἶδομεν, καὶ ἄλλας εὐχάς, ἀποδιδομένας εἰς τὸν Νικηφόρον Βλεμμύδην. Ὑπάρχουν δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἄλλαι ἐνδείξεις, ἀγούσαι εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἄλλαι πιθανῶς εὐχαὶ ἀνεγινώσκοντο εἰς τὸ ἀντίφωνον τοῦ ἑξαψάλμου τοῦ μεσονυκτικοῦ κατὰ τὸν κώδικα Σ. 3) Κατὰ τὸ μουσικὸν ἐξ ἄλλου χειρόγραφου (ὑπ' ἀριθ. 2061) εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Προπατόρων, πρὸ τοῦ Ἀμώμου παρεμπόπτουσι καὶ ἀντίφωνα ἄλλα τρία μετ' ἐκφωνήσεων τριῶν. Ἄρα ἔχομεν ἐκεῖ τρεῖς ἐπὶ πλέον εὐχάς. Οὕτω καλύπτονται πᾶσαι καὶ αἱ ὀκτώ εὐχαί, χωρὶς εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους ψαλμοὺς νὰ καταλογίσωμεν τρεῖς εὐχάς, ἀλλὰ μόνον μίαν. 4) Καὶ θὰ ἠδύνατο μὲν τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπὶ εἰδικῶν ἑορτῶν ὡς ἡ Κυριακὴ τῶν Προπατόρων προσετίθεντο καὶ ἄλλα ἀντίφωνα εἰς τὴν ἀκολουθίαν. Θὰ ἠδύνατο ὁμοίως καὶ ἄλλος τις νὰ ἀντιπαρατηρήσῃ, ὅτι ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξὶς ἀντιφώνων μεταξὺ τοῦ ἑξαψάλμου καὶ Ἀμώμου ἐν ταῖς εἰδικαῖς ταύταις ἑορταῖς μαρτυρεῖ, ὅτι ἄλλοτε καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Κυριακαῖς ὑπῆρχον τὰ ἀντίφωνα ταῦτα, ἐκλιπόντα βαθμηδόν, διασωθέντα δὲ ἐν ταῖς ἀκολουθίαις, αἵτινες ἅπαξ τοῦ ἔτους λαμβάνουσι χώραν. Ἄλλως τε ἐν τῷ ῥηματικῷ ὄρθρῳ τῶν ἄλλων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος, ὡς ἔπεται ἐκ τοῦ ὑπ' ὄψει ἡμῶν μουσικοῦ χειρογράφου, ἀριθμοῦμεν ἐκφωνήσεις πέντε ἕως ἕξι ἡτοὶ ἀντίφωνα ἕξι, εὐχάς ἕξι, εἰς τὰς ὁποίας ἐὰν προστεθῶσι καὶ αἱ δύο αἱ κατὰ τὸν Σ, προστεθεῖσαι μετέπειτα διὰ τὸν πολυέλεον τῆς Κυριακῆς ἔχομεν εὐχάς ὀκτώ. Ἦτοι καλύπτονται οὕτω πᾶσαι αἱ εὐχαί.

Ἄλλ' ὡς ἤδη ἐσημειώσαμεν, εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν κωδίκων ἡ πέμπτη εὐχὴ τοῦ ἐντύπου ἐπιγράφεται «εὐχὴ ἀπὸ γ' ᾠδῆς» (L Γ Δ) καὶ ἡ ἕκτη τοῦ ἐντύπου «εὐχὴ ἀπὸ ς' ᾠδῆς» (Γ). Ἐν τῷ Π, εὐχὴ ἀπὸ γ' ᾠδῆς ἐπιγράφεται ἡ τετάρτη τοῦ ἐντύπου, εὐχὴ δὲ ἀπὸ ς' ᾠδῆς ἡ πέμπτη τοῦ ἐντύπου. Ὡσαύτως καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 680 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ στοιχεῖον δὲ τῶν ᾠδῶν ἀπαντᾶται καὶ ἐν τῷ ῥηματικῷ ὄρθρῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ψάλλεται οὐ μόνον ἡ ᾠδή, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ πρὸς τοὺς αἶνους καὶ ἡ ἐνάτη ᾠδὴ τοῦ Ζαχαρίου μετὰ θεοτοκίου εἰς τὸ τέλος ὑποδηλοῦντος, ὅτι ἄλλοτε ἐπισυνήπτετο καὶ ὁ ὕμνος τῆς Θεοτόκου.

Ἐὰν δὲ συναγάγωμεν καὶ ἐκ τῶν ἐνδείξεων τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς συμπεράσματα, μόνον αἱ δύο ᾠδαὶ ἐψάλλοντο καθημερινῶς ἡτοὶ ἡ ὀγδόη καὶ ἡ ἐνάτη, αἱ καὶ ἐν τῷ ῥηματικῷ ὄρθρῳ ἀπαντῶσαι, τὴν θέσιν δὲ τῆς πρώτης ᾠδῆς κατελάμβανον διαδοχικῶς αἱ λοιπαὶ ᾠδαὶ (*). Τὸ καθεστὼς δὲ τοῦτο φαίνεται παλαιότερον τῆς ἐποχῆς, καθ'

1. Οὕτω τὰ Τριώδια τοῦ κυρίου Ἰωσήφ, καθὼς καὶ τὰ τοῦ Θεοδώρου καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος τῆς Τυρινῆς καὶ ἕξις κατὰ πάσας μὲν τὰς Δευτέρας μέχρι καὶ τῆς ἐβδομάδος τῶν Βαῖων προτάσσουσιν τὴν α' ᾠδὴν καὶ μετ' αὐτὴν τὰς η' καὶ θ' ᾠδάς, κατὰ δὲ πάσας τὰς Τρίτας προτάσσουσι τὴν δευτέραν καὶ μετ' αὐτὴν τὰς η' καὶ θ', κατὰ δὲ τὰς Τετάρτας προτάσσουσι τὴν τρίτην ᾠδὴν (παραλείποντες τὴν α' καὶ τὴν β'). Κατὰ τὰς Πέμπτας προτάσσεται ἡ δ' ᾠδὴ καὶ κατὰ τὰς

ἦν οἱ Ἱεροσολυμίται ὕμνογράφοι συνέθεσαν τὰ συγκροτήματα τῶν τροπαρίων, τὰ εἰς τὰς ἑννέα ᾠδὰς ἀνταποκρινόμενα καὶ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς σήμερον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν κανόνες. Ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης εὗρε καθιερωμένον ἀμετακινήτως τὸ καθεστὼς αὐτό, καὶ ἐνῶ συνέθεσε κανόνας εἰς τὰς ἑννέα ᾠδὰς, προκειμένον περὶ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς συνέθεσε τριῶδια καὶ τετραῶδια (κυρίως εἰς τὰ Ἀπόδειπνα). Ὡσαύτως καὶ Κοσμάς ὁ Μαΐουμᾶ, μεταγενέστερός πως τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, συνέθεσε τὰ τριῶδια τῶν ὄρθρων τῆς Μ. Δευτέρας καὶ Μ. Παρασκευῆς, τὸ διῶδιον τῆς Μ. Τρίτης καὶ τὸ τετραῶδιον τοῦ Μ. Σαββάτου. Τὸ διατὶ δὲ κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν διετηρήθη τὸ Τριῶδιον, εὐκόλως δύναται τις ν' ἀντιληφθῆ. Αἱ ἀκολουθίαι αἱ μὴ καθημερινῶς ἀναγιγνωσκόμεναι, ἀλλὰ κατὰ τακτὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἱερωτέρας μάλιστα τῶν λοιπῶν, τελούμεναι, ἐπόμενον εἶναι νὰ διατηρῶνται ἂν μὴ ἀνέ-

Παρασκευᾶς ἢ πέμπτη ᾠδή. Ἡ αὐτὴ σειρά διακρίνεται ἀρκούντως σαφῶς καὶ εἰς τοὺς ὄρθρους τῆς Μ. Δευτέρας, Μεγ. Τρίτης, Μεγ. Τετάρτης καὶ Μ. Παρασκευῆς, ἐκ δὲ τοῦ κανόνος τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου δύναται νὰ συναχθῆ, ὅτι ἐν τοῖς ὄρθροις τοῦ Σαββάτου ἐπράλλοντο καὶ αἱ ὑπόλοιποι δύο ᾠδαί, ἡ ε' καὶ ἡ ζ' μετὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαναλαμβανομένων ἡ καὶ θ'. Διότι τὸ παλαιότερον τμήμα τοῦ κανόνος, τὸ ὑπὸ Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ συνταχθὲν περιελάμβανε ὑπὸ ἀκροστιχίδα «Σάββατον μέλω μέγα» μόνον τὰς ε' ζ' ἢ καὶ θ' ᾠδὰς, αἱ δὲ α' γ' δ' καὶ ε' προσετέθησαν ἀκολούθως ὑπὸ Μάρκου μοναχοῦ ἐπισκόπου Ὑδροῦντος προστεθείσης καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκροστιχίδος καὶ τῶν λέξεων «Καὶ σήμερον δέ». Καὶ διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν τυπικὴν διάταξιν, τὴν ἰσχύουσαν ἄχρι τοῦ νῦν περὶ τῆς στιχολογίας τῶν ᾠδῶν κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν: αἱ ἑννέα ᾠδαὶ στιχολογοῦνται ὁλόκληροὶ μὲν ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Τριῶδιῳ τριῶδια, ἡ ἀρχὴ δὲ μόνον καὶ οἱ τελευταῖοι στίχοι τῶν λοιπῶν ᾠδῶν ἄλλ' ἢ ἡ καὶ ἡ θ' ἢ τοῦ Ζαχαρίου (διότι ἡ τῆς Θεοτόκου θ' στιχολογεῖται εἰς τὴν Τιμιωτέραν πάντοτε) στιχολογοῦνται ὁλόκληροὶ καθ' ἑκάστην οὕτω λοιπὸν τὴν Δευτέραν στιχολογεῖται ὁλόκληρος ἢ α' ᾠδὴ Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, εἶτα ἡ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα Καὶ νῦν τῆς γ' δ' ε' ε' καὶ ζ' ᾠδῆς καὶ ἀκολούθως ἡ ἢ ὁλόκληρος καὶ ἐκ τῆς θ' ἢ τοῦ Ζαχαρίου. Τὴν Τρίτην ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς α' ᾠδῆς μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν, ὁλόκληρος ἢ β'. Πρόσεχε οὐρανέ, ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν τῆς γ' δ' ε' ε' ζ' καὶ αἱ ᾠδαὶ ἡ καὶ θ' ὡς προσημειώθη Τὴν Τετάρτην ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν τῆς α' ᾠδῆς, ὁλόκληρος ἢ γ' Ἐστερεώθη ἡ καρδία μου, ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν τῆς δ' ε' ε' ζ' καὶ ὁλόκληροὶ αἱ ᾠδαὶ ἡ καὶ θ'. Τὴν Πέμπτην ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν τῆς α' καὶ γ' ᾠδῆς, ὁλόκληρος δὲ ἡ δ'. Κύριε εἰσακήκου, ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετὰ τοῦ Δόξα καὶ νῦν τῆς ε' ε' ζ' καὶ ὁλόκληροὶ αἱ ᾠδαὶ ἡ καὶ θ'. Τὴν Παρασκευὴν ἢ ἀρχὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς α' γ' καὶ δ' ᾠδῆς, ὁλόκληρος ἢ ε'... ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ε' καὶ ζ' ᾠδῆς, ὁλόκληρος δὲ ἡ ἢ καὶ ἡ θ'. Σημειωτέον ὅτι ἀρχὴν ἑκάστης ᾠδῆς ἐννοοῦμεν τὸν ἐν κεφαλίδι ἑκάστης γεγραμμένον στίχον. Ὡς π. χ. εἰς τὴν α' ᾠδὴν τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Εἰς τὴν γ' Ἄγιος εἰ Κύριε καὶ σὲ ὕμνεῖ τὸ πνεῦμά μου. Εἰς τὴν δ' Δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε, καὶ εἰς τὰς ὑπολοίπους ᾠδὰς ὡσαύτως». (Τυπικὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκδ. Μ. Σαλίβερος σελ. 326).

παφοί, πάντως ὁμως ὀλιγώτερον εὐκαμπτοὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐξελέξεως καὶ εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν νεωτερισμῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται αἱ καθημερινὰ ἀκολουθίαι. Πάντως ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι τρεῖς ᾠδαὶ ἐν τῷ ὄρθρῳ, ἡ ἡ' δὲ καὶ ἡ θ' ἀπαραιτήτως, καὶ ἀνὰ μία ἐκ τῶν λοιπῶν ἐναλλασσομένων καθ' ἑκάστην ἀποτελεῖ στοιχεῖον παλαιὸν ἐν τῷ ὄρθρῳ, παλαιότερον δὲ καὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, πρέπει δὲ νὰ ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἱσματικῷ ὄρθρῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπέμειναν μόνον αἱ δύο καὶ τῶν ἐννέα ψαλλομένων καθ' αὐτὸν ἐν τῷ Σαββάτῳ. Τρεῖς λοιπὸν εὐχαὶ συνδεδεμέναι πρὸς, ᾠδὰς, ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἀνεγινώσκετο ὀλίγον πρὸ τῶν αἰῶνων (ἢ ἀπὸ ἐνάτης ᾠδῆς ἢ ἡ εὐχὴ τῶν αἰῶνων) εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσῆχθησαν εἰς τὰς συναπτὰς τοῦ ὄρθρου πρὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐξαίρεσει τῶν τελευταίων εὐχῶν καὶ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων πρώτων, αἵτινες ἀνεγινώσκοντο μετὰ τὸν ἐξάψαλμον καὶ τὴν στιχολογίαν τῶν ψαλμῶν τῶν καθισμάτων, οὐδὲν βέβαιον δευθὰ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν λοιπῶν (').

1. Πιθανὴ παρουσιάξεται καὶ ἡ κάτωθι κατάταξις :

Μεγάλῃ συναπτῇ τοῦ Ὁρθροῦ μετὰ τῆς πρώτης εὐχῆς. Ἡ ἐπακολουθοῦσα δευτέρα μικρὰ συναπτὴ καὶ ἡ μετ' αὐτῆς δευτέρα εὐχὴ πρὸ τῆς α' στιχολογίας τοῦ ψαλτῆρος. Ἡ πρὸ τῆς β' στιχολογίας συναπτὴ μετὰ τῆς τρίτης εὐχῆς. Ἡ πρὸ τοῦ Ἀμώμου συναπτὴ μετὰ τῆς τετάρτης εὐχῆς. Αἱ κατὰ τὸν Σ₆ προστεθεῖσαι διὰ τὸν Πολυέλεον δύο εὐχαί, πιθανῶς ἡ ἕκτη καὶ ἑβδόμη. Πάντως ὁ Ἀμωμος δύναται νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τὰς εὐχὰς ταύτας, διότι κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Σάββα καθ' ἑκάστον Δόξα τοῦ Ἀμώμου ὁ ἱερεὺς ποιεῖ μικρὰν συναπτὴν. Δύο εὐχαὶ ἀναγινώσκονται ἀπὸ τρίτης καὶ ἑκτῆς ᾠδῆς (ἴσως ἡ πέμπτη καὶ ὀγδόη). Ἡ ἐνδεκάτη εὐχὴ ἀπὸ ἐνάτης ᾠδῆς καὶ πρὸ τῶν αἰῶνων. Ἐνάτη καὶ δεκάτη τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Πεντηκοστοῦ. Καὶ ἡ δωδεκάτη τῆς ἀπολύσεως. Ὑπὲρ τῆς κατανομῆς ταύτης συνηγοροῦν ἱκαναὶ ἐνδείξεις. Πρωτίστως τὰ καθίσματα τὰ ψαλλόμενα μετὰ τῶν παρεμπιπτούσων διακοπῶν τῶν ἐκ τοῦ ψαλτηρίου ἀντιφώνων, μεθ' ὧν συνεδέοντο αἱ συναπτὰ καὶ αἱ ταύταις ἐπισυνημμέναι εὐχαὶ μετὰ τῶν ἐκφωνήσεων, τὸσον παρὰ τοῖς ἐν χρήσει βιβλίοις τῆς ὑμνολογίας, ὅσον εἰς εἰδικούς κώδικας ψαλτῆρος, εἰς οὓς συμπεριλαμβάνονται μετὰ τῶν ψαλμῶν καὶ αἱ κατ' αὐτὰ ἀναγινωσκόμεναι εὐχαί, παρεμβάλλονται μετὰ τὸ πέρασ ὀλοκλήρου τοῦ ἐκ τῶν ψαλμῶν καθίσματος. Τοιαύτη τις πράξις ὑπεμφαίνεται καὶ εἰς τὰ δεκαπέντα ἀντίφωνα τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἐνθα μεθ' ἑκάστην τριάδα ἀντιφώνων τροπαρίων, αἵτινα ἄλλοτε συνεδέοντο πρὸς τοὺς στίχους ὀρισμένων ψαλμῶν, ἐπακολουθεῖ τροπάριον ἐπιγραφόμενον *Κάθισμα*, μεθ' ὃ ἔπεται ἡ ἀνάγνωσις εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος. Ὅτι δὲ κατὰ τὰς διακοπὰς ταύτας τῶν ἐκ τοῦ ψαλτηρίου ἀντιφώνων παρενεβάλλοντο καὶ ἀναγνώσματα ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐπιμαρτυρεῖται μὲν καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν ἀββάδων Σωφρονίου καὶ Ἰωάννου, (*Pitra, Juris eccles. graes. historia et monum.* Τομ. II σελ. 220), ἵης ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐν Σινῶ παννυχίδα τῆς Κυριακῆς, ὑπεμφαίνεται δὲ καὶ ἐκ τῆς Νεκρωσίου ἀκολουθίας εἰς Ἱερέα. Πράγματι κατὰ μὲν τὴν πρώτην διήγησιν μεθ' ἑκάστην στάσιν ἐκ πενήκοντα ψαλμῶν, ὁ μὲν γέρον ἀπήγγελλε τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον, εἰς δὲ τῶν μαθητῶν ἀνεγίνωσκε βιβλίον τι τῆς Κ. Διαθήκης ἥτοι τὴν καθολικὴν τοῦ Ἰακώβου εἰς τὴν πρώτην στάσιν, τὴν τοῦ Πέτρου εἰς τὴν δευτέραν καὶ τὴν τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν τρίτην στάσιν. Ἐν δὲ τῇ νεκρωσίμῳ ἀκολουθίᾳ

3. Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ὁρθρου καὶ ἡ Εἵσοδος. Ἄς ἔλθωμεν ἤδη εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ ὄρθρου. Εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι εἰς πολλοὺς κώδικας ἡ εὐχὴ τοῦ εὐαγγελίου τάσσεται μεταξὺ τῶν τελευταίων εὐχῶν ὡς δεκάτη ἢ ἑνδεκάτη. Οὕτω ὁ ἀξιόλογος κώδιξ **H** ἀριθμεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην ἑνδεκάτην καὶ τοποθετεῖ αὐτὴν μετὰ τὴν εὐχὴν τῶν αἰνῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ κώδιξ **S**₆ περιέχει διάταξιν, καθ' ἣν μετὰ τοὺς αἰνούς: «Δόξα ἐν ὑψίστοις. Τροπάριον ἤχος β'. Ἀνάστηθι, Κύριε. Ἐωθινὸν εὐαγγέλιον». Τὴν αὐτὴν διάταξιν ἔχει διὰ τοὺς ὄρθρους τῶν Κυριακῶν καὶ ὁ **A**, καθ' ὃν μετὰ τὴν δοξολογίαν: «Καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου. Πρόσχωμεν. Ἀνάστηθι, Κύριε. Τὸ εὐαγγέλιον. Καὶ εὐθὺς ἡ ἑκτενής». Ρητῶς δὲ ὑπὸ Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης ἐν τῷ ἁσματικῷ ὄρθρῳ σημειοῦται, ὅτι μετὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὸ ἐπακολουθοῦν «ἀναστάσιμον τροπάριον τὸ Σήμερον σωτηρία» ἐν μιᾷ Κυριακῇ καὶ τὸ «Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος ἐν ἑτέρῳ», «εὐθὺς τὸ Ἀνάστηθι, Κύριε, ψάλλεται καὶ τὸ ἑωθινὸν ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκεται εὐαγγέλιον παρὰ πρεσβυτέρου», «καὶ μετὰ τοῦτο ἡ ἑκτενὴς δέησις, αἱ μεγάλαι αἰτήσεις, ἡ κεφαλοκλισία καὶ ἡ ἀπόλυσις».

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸν **H** «μετὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ τὸ τρισάγιον καὶ τὸ προκειμενὸν γίνεται ἡ λιτανεὶα τοῦ διακόνου». Κατὰ δὲ τὸν Βαρβερινὸν «γινόμενης εἰσόδου μετὰ τὸ τρισάγιον καὶ λεγομένου προκειμένου, εἶτα μετὰ τοῦτο λιτανεύει ὁ διάκονος». Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ἔπεται, ὅτι παλαιότερον ἐν τῷ ὄρθρῳ ἐγένετο μετὰ τοὺς αἰνούς εἵσοδος, μετ' αὐτὴν δ' ἐπηκολούθει τὸ Προκειμενόν, ἄρα δὲ καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσις. Μεθ' ὃ ἐλιτάνευεν ὁ διάκονος, τοῦτέστιν ἐπηκολούθει δέησις καθ' ἣν εἰς τὰς ἱκετευτικὰς ἐπικλήσεις τοῦ διακόνου, ὁ λαὸς ἀπήντα

εἰς ἱερεῖς εὐχερῶς διακρίνει τις, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ ὄρθρον, ἀφοῦ δὲν λείπουσιν ἀπ' αὐτῆς οὔτε τὰ Ἐξαποστειλάριον οὔτε οἱ Αἶνοι, οὔτε ἡ δοξολογία καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα εἰς αὐτὴν ἀπόστιχα. Εἰς τὰ ἀντίφωνα τῆς ἀκολουθίας ταύτης, συσταλέντα διὰ τὰ προστεθέντα εἰς τὴν ὅλην ἀκολουθίαν κοντάκιον ὀλόκληρον καὶ τὸν ἐξ ὀκτώ φθῶν κανόνα, ὑπάρχουσι μὲ τὰ τρία πρῶτα ἐκ τῶν ἀναβαθμῶν, ἀπόστολος καὶ εὐαγγέλιον μετ' ἐπισυναπτομένης εὐχῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐξ ἑνὸς μόνου ψαλμοῦ ἐπακολουθοῦντα ἀντίφωνα τρία τὸν ἀριθμὸν, καθὼς καὶ μετὰ τοὺς μακαρισμοὺς τοὺς μετὰ τροπαρίων συνδεδεμένους καὶ πρὸ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ Ν' ψαλμοῦ προστασσομένων. Κατ' ἐξέλιξιν δὲ τῆς παλαιότερας ταύτης πράξεως προήλθε καὶ τὸ κατὰ τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα καθεστῶς, καθ' ὃ κατὰ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην στιχολογίαν ἐκ τοῦ ψαλτῆρος, ἀφοῦ ψαλοῦν τὰ καθίσματα. «Γίνεται ἀνάγνωσις. Καὶ πάλιν στιχολογία καὶ αὐθὺς καθίσμα ἀναστάσιμον καὶ ἀνάγνωσις. Ἐπειτα ψάλλομεν τὸν ἄμωμον εἰς ἤχον πλ. α'. Ἐν $\bar{\eta}$ καὶ θυμιᾷ ὁ ἱερεὺς, καθ' ἣν δὲ δόξα ποιεῖ συναπτὴν μικράν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀμώμου τροπάριον ἀναστ. ἤχος πλ. α'. Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ ὑπακοὴ καὶ ἀνάγνωσις. Αἱ ἀναγνώσεις αὐταί, ἀπαντῶσαι συστηματικῶς ἐν τῷ Ὁρθρῷ εἰς τὰ ἐνδιάμεσα τῶν στιχολογιῶν, μάλιστα κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς, ἀντικατέστησαν προδήλως τὰς ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνώσεις.

διὰ τοῦ τριπλοῦ Κύριε ἐλέησον. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Βαρβερινὸν ἢ εἴσοδος ἐγίνετο μετὰ τὸ τροπάριον τὸ ψαλλόμενον συνδεδεμένως μετὰ τῆς δοξολογίας, κατὰ δὲ τὸν **Η** ἐγίνετο ἴσως πρὸ τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις, καθ' ὃν χρόνον ἐψάλλετο τὸ Καὶ νῦν μετὰ τοῦ Θεοτοκίου, ὡς γίνεται ἤδη ἐν τῷ ἔσπερινῷ.

Ἡ παλαιὰ αὕτη τάξις διτηρήθη καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου (ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου), καθ' ἣν μετὰ τοὺς αἶνους καὶ τὴν μεγάλην Δοξολογίαν «ψαλλομένου τοῦ Τρισαγίου εἰσοδενεὶ (ὁ ἱερεὺς) μετὰ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου». Ἡ ἐκφορὰ τοῦ ἐπιταφίου ἀποτελεῖ μέρος τῆς εἰσόδου ταύτης μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἐπιστροφὴν, οἱ ἱερεῖς εἰσέρχονται ἐν τῷ βήματι συναποκομίζοντες καὶ τὸ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ ἐπιταφίου καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εἰσόδου ἐπακολουθοῦσι τὰ ἀναγνώσματα (προφητεία, ἀπόστολος, εὐαγγέλιον), ἐκτενῆς καὶ ἀπόλυσις. Κατανοεῖ δὲ τις πληρέστερον, ὅτι ἡ ἐκφορὰ τοῦ ἐπιταφίου ἀποτελεῖ μέρος τῆς εἰσόδου, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψει ὅτι παλαιότερον κατὰ τὸν ἔσπερινὸν τῆς Μεγ. Παρασκευῆς ἐγίνετο μόνον μικρὰ εἴσοδος μετὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἄνευ ἄλλου τινός. Τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἔσπερινοῦ ἐψάλλοντο ὡς συνήθως, χωρὶς νὰ σημειοῦται κατ' αὐτὰ ἔξοδος ἐκ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ἐπιταφίου καὶ ἀπόθεις αὐτοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναοῦ, ὡς γίνεται σήμερον. Κατὰ δὲ τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου κατὰ τὴν δοξολογίαν, ὡς μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 2670 κώδιξ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης σημειοῖ, «ὁ ἱερεὺς ἀλλάσσει τὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ ἐνειλίσας τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ ἱεροῦ καλύμματος ἕως τὸ μέσον καὶ βασιτάζων αὐτὸ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ ὤμου πλαγίως εἰσοδενεὶ, αἰνιττομένου τοῦ σχήματος τὸν εὐσχήμονα Ἰωσήφ, ὃς τὸ ζωηφόρον σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτω φέρων ἐνεταφίασε. Μετὰ δὲ τὸ τρίτον ἅγιος λέγει ὁ ἱερεὺς Σοφία καὶ λέγει εἰσοδικὸν Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ. Καὶ εὐθὺς ψάλλομεν τὸ τροπάριον τῆς προφητείας Ὁ συνέχων κ.τ.λ. Δόξα καὶ νῦν τὸ αὐτό. Προκείμενον». Ἱερὸν κάλυμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνειλίσσεται τὸ τὸν Κύριον ἐκπροσωποῦν ἱερὸν εὐαγγέλιον, εἶναι ὁ ἀήρ, δηλοῦται δὲ διὰ τῆς συμβολικῆς ταύτης πράξεως ὁ Κύριος ἐν τῷ τάφῳ μετὰ τῶν ἐνταφίων. Ὅτε δ' ἔπειτα ὁ ἀήρ ἐξειλίχθη εἰς ἐπιτάφιον ἤχθημεν εἰς τὴν σημερινὴν πράξιν, καθ' ἣν συνεχάζεται μὲν καὶ τὸ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ Ἐπιταφίου καὶ συμπαρακατατίθεται καὶ τοῦτο εἰς προσκύνησιν τοῖς πιστοῖς καθ' ὅλην τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς καὶ τὸν ὄρθρον τοῦ Σαββάτου, ἀλλ' ἐξήρθη ἐπὶ μᾶλλον ἢ προσκύνησις τοῦ ἐπιταφίου, οὐ μόνον διότι τὸ εὐαγγέλιον καθ' ἡμέραν προσκυνεῖται, ἢ ὑπόθεσις δὲ τῆς εορτῆς ὡθεὶ τὰ πλήθη πρὸς τὴν ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐκτιθεμένην παράστασιν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου, ἥτις ἐξεικονίζεται ἐν τῷ ἀέρι, ἀλλὰ καὶ διότι κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Baupstaik ἀποκληθέντα νόμον τῆς οργανικῆς ἀναπτύξεως, τὰ νεότερα στοιχεῖα τὰ εἰσαγόμενα ἐν τῇ λατρείᾳ ὡς ζωτικωτέρα παραμερίζουσι τὰ παλαιότερα, πολλάκις καὶ μέχρι πλήρους ἐξαφανίσεως ἐξωθοῦντα αὐτά.

(Συνεχίζεται)